

УДК 336.71:336.74(477)

## Сучасна валютна позиція комерційного банку та її особливості в Україні

**Материнська О.А.**

кандидат економічних наук, старший викладач  
Вінницького національного аграрного університету

**Ковальчук І.В.**

студентка  
Вінницького національного аграрного університету

**Гловюк А.С.**

студентка  
Вінницького національного аграрного університету

---

У статті розглянуто необхідність розрахунку банками своєї валютної позиції та встановлення її обмежень на сучасному етапі. Сформовано методи управління валютною позицією, за допомогою яких комерційний банк зможе підвищити свою фінансову стійкість. Досліджено динамічний характер зміни національної валюти. Проаналізовано діяльність банку, структуру його валютних активів та зобов'язань. На основі проведеного аналізу визначено фактори, які впливають на послаблення гривні, а також запропоновано шляхи збереження фінансової стабільності комерційного банку.

**Ключові слова:** валютна позиція, курс валюти, валютний ризик, комерційний банк, фінансова стабільність.

Материнская О.А., Ковальчук И.В., Гловюк А.С. СОВРЕМЕННАЯ ВАЛЮТНАЯ ПОЗИЦИЯ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрена необходимость расчета банками своей валютной позиции и установления ее ограничений на современном этапе. Сформированы методы управления валютной позицией, с помощью которых коммерческий банк сможет повысить свою финансовую устойчивость. Исследован динамический характер изменения национальной валюты. Проанализированы деятельность банка, структура его валютных активов и обязательств. На основе проведенного анализа определены факторы, которые влияют на ослабление гривны, а также предложены пути сохранения финансовой стабильности коммерческого банка.

**Ключевые слова:** валютная позиция, курс валюты, валютный риск, коммерческий банк, финансовая стабильность.

Materynska O.A., Kovalchuk I.V., Glovyuk A.S. MODERN CURRENCY POSITION OF COMMERCIAL BANKS AND ITS FEATURES IN UKRAINE

The article discusses the need for calculation of the Bank's foreign currency position and establishes its limits today. Prepared by Management currency position in which commercial banks can improve their financial stability. Investigated the dynamic nature of the change of the currency. The activity of the bank, the structure of its foreign currency assets and liabilities. On the basis of the analysis, the factors that influence the weakening of the hryvnia are determined, as well as ways to preserve the financial stability of the commercial bank.

**Keywords:** currency position, rate, currency risk, commercial bank, financial stability.

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Кожен уповноважений банк України в процесі своєї діяльності щодня виконує цілий ряд валютних операцій у будь-яких валютах і банківських металах, які створюють йому зобов'язання і вимоги до його клієнтів, що формує його валютну позицію. Основним завданням, що постає перед валютною системою для забезпечення економічного розвитку, є підтримання стабільності національної валюти через забезпечення гнучкого валютного курсу. В Україні валютна система зазнала значних реформаційних змін, таких

як, зокрема, висока девальвація гривні, значний рівень доларизації, зовнішня заборгованість країни та нерівномірність платіжного балансу. Внаслідок цього в Україні погіршується ситуація на валютному ринку, зростає його тіньовий сегмент, значно зменшились обсяги валютних резервів Національного банку України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вагомий внесок у дослідження національної валютної системи зробили такі вчені, як, зокрема, А.В. Андрушко, В.Г. Сословський, І.В. Белова, В.В. Коваленко, Л.М. Рябініна,

А.В. Максименко. Однак сьогодні це питання потребує подальшого вивчення.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є обґрунтування сучасного стану й особливостей валютної позиції комерційного банку. Для досягнення означеної мети необхідно з'ясувати вплив факторів валютного курсу на економіку країни, оцінити структуру валютних активів і пасивів банку, визначити масштаби його діяльності на валютному ринку, розрахувати ряд показників та проаналізувати їх динаміку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» валютна позиція банку – це «співвідношення вимог та зобов'язань банку в іноземній валюті. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності – відкритою. Відкрита позиція є короткою у разі, якщо обсяг зобов'язань по проданій валюті перевищує обсяг вимог, і довгою, коли обсяг вимог по купленій валюті перевищує обсяг зобов'язань» [1]. Загальна відкрита валютна позиція банку є підсумком усіх відкритих валютних позицій за всіма операціями банку на кінець робочого дня, тому завжди має відповідний підсумковий знак, а саме «плюс»

чи «мінус». Правильна оцінка величини і знака загальної відкритої валютної позиції банку дасть йому змогу приймати рішення з управління своїми ризиками. З цього і випливає необхідність банку щодня визначати розмір і знак своєї загальної відкритої валютної позиції.

Діяльність банків на валютних ринках, що полягає в управлінні активами та пасивами в іноземній валюті, пов'язана з валютними ризиками, які виникають у зв'язку з використанням різних валют під час проведення банківських операцій. Валютний ризик оцінюється за допомогою валютної позиції банку, де співвідносяться балансові та позабалансові вимоги і зобов'язання банку в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі. Таким чином, валютні операції обов'язково пов'язані з ризиками. В управлінні валютним ризиком та валютною позицією комерційний банк може застосовувати дві головні групи методів, а саме управління валютною структурою балансу та хеджування валютного ризику (рис. 1).

Дві групи наведених методів розкривають вплив на валютну структуру балансу для обмеження та уникнення наслідків переоцінки валютних інструментів. Відповідно, в першій



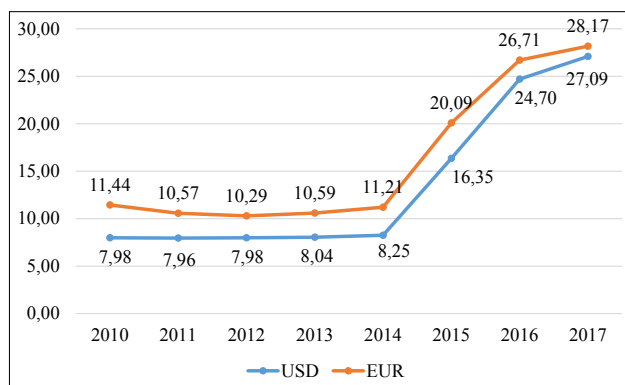
Рис. 1. Класифікація методів управління валютною позицією комерційного банку

Джерело: авторське узагальнення на основі [2]

групі терміни та обсяги проведення валютних операцій вибираються так, щоб закрити валютні позиції та зменшити їхню величину до прийнятного рівня. Друга ж група методів передбачає хеджування валютного ризику, що визначає створення захисту від валютних ризиків укладанням додаткових строкових угод за іноземною валютою, які можуть компенсувати можливі фінансові втрати в процесі зміни валютного курсу. Великий вибір похідних фінансових інструментів свідчить про те, що на міжнародних ринках комерційні банки можуть знаходити ефективні засоби проведення операцій з іноземною валютою, а також використовувати й вдосконалювати методи управління валютною позицією для того, аби знизити валютний ризик або ж знайти варіанти для усунення цієї проблеми.

Важливим елементом валютної системи, що пов'язує національну економіку із зовнішнім світом, є валютний курс Національного банку України (далі – НБУ), який опосередковує обмін товарами, послугами та рух капіталів між кордонами. Валютні відносини, хоч і є вторинними у відношенні до суспільного виробництва, мають певну самостійність і здійснюють зворотний вплив на виробництво. А в умовах глобалізації, коли обмінні курси почали справляти значний вплив на стан економіки окремих держав і світового господарства загалом, проблеми курсоутворення набувають особливого значення.

Тому з позиції результату проведених нами досліджень слід зауважити, що протягом періоду з 1 січня 2010 р. по 1 січня 2017 р. був зафіксований динамічний характер зміни курсу гривні до долара США та євро (рис. 2).



**Рис. 2. Офіційний курс гривні до долара США та євро**

*Джерело: авторське узагальнення на основі [3]*

Обмінний курс долара з 1 січня 2010 р. по 1 січня 2017 р. девальвував на 25%, а щодо євро – на 22%. У таких умовах орієнтованість

валютно-курсової політики в Україні на підтримання стабільного співвідношення між долларом і євро фактично призвела до посилення нестабільності курсу гривні відносно валют розвинених країн.

З 2013 р. курс гривні до долара США та євро набув стрімкого зростання, що спричинено соціально-економічною ситуацією в країні, яка значно погіршилась. На сучасному етапі зовнішньоторговельне сальдо обмежує можливість для заходів щодо підтримки гривні. На курс національної валюти впливають кілька факторів, такі як рівень золотовалютних резервів; загальноосвітня тенденція до девальвації валют країн, що розвиваються, яка простежується в Україні; очікування корпорації; попит з боку спекулянтів; зовнішні борги і кредитоспроможність уряду.

Варто зазначити, що для того, щоб в Україні був стабільний курс гривні до долара США та євро, потрібно досягнути привабливого інвестиційного клімату, залучити капітал, фінансові ресурси у формі кредитів для українських компаній закордоном, що дасть змогу поступово відновити зростання економіки країни загалом.

Економічне зростання України в перспективі може бути досягнуто за рахунок збільшення експорту, поліпшення умов зовнішньої торгівлі, підвищення споживчого та інвестиційного попиту. Важливою передумовою для цього є вдале проведення макроекономічної політики і структурних реформ, необхідних для збереження фінансової стабільності. Адже в разі неефективної реалізації реформ підвищуються ризики негативного впливу на інфляцію і курс гривні.

Найбільшого прогресу для розвитку і надійності банківської системи в умовах ринкової економіки зазнає аналітична робота в банках, яка дає змогу давати повну та достовірну оцінку досягнутих результатів діяльності банків, виявляти їх сильні й слабкі сторони. Аналіз діяльності банку є основою ефективного управління ним, вихідною базою прийняття управлінських рішень. Таким чином, НБУ приділяє пильну увагу стану фінансової системи загалом та аналізу і протидії ризикам, які можуть порушити її стійкість, зокрема.

Першими етапами аналізу діяльності банку є оцінювання структури його валютних активів і пасивів, визначення масштабів його діяльності на валютному ринку (табл. 1).

Зменшення масштабів валютної діяльності пов'язано із нарощуванням власного капіталу банку в національній валюті, що зменшило

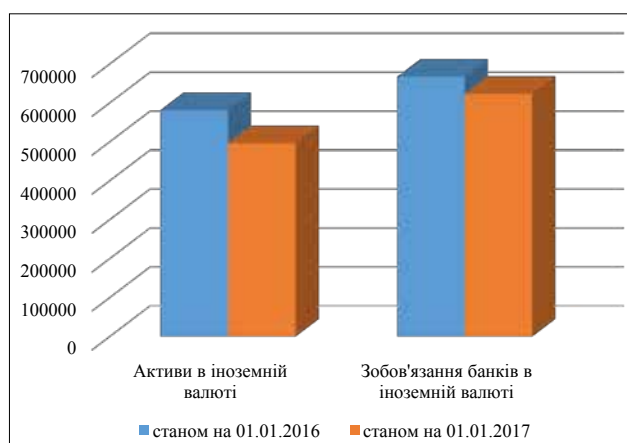
Таблиця 1

**Аналіз динаміки валютних активів та зобов'язань, тис. грн.**

Показники	станом на 1 січня 2016 р.	станом на 1 січня 2017 р.	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
Активи в іноземній валюті	581 701	497 023	-84 678	0,85
Зобов'язання банків в іноземній валюті	667 246	623 609	-43 637	0,93
Активи банків, всього	1 254 385,24	1 212 812	-41 573,24	0,97
Зобов'язання банків, всього	1 150 672,48	1 092 774	-57 898,48	0,95
Частка валютних активів у загальних активах, %	46,37	40,98	-5,39	X
Частка валютних зобов'язань у загальних активах, %	57,99	57,07	-0,92	x

*Джерело: авторські розрахунки на основі [3]*

обсяг валютних коштів у загальній діяльності комерційного банку.



**Рис. 3. Динаміка валютних активів та зобов'язань, тис. грн.**

*Джерело: авторське узагальнення на основі [3]*

Оцінивши динаміку валютних активів та зобов'язань комерційного банку, слід підкреслити, що абсолютний приріст активів в іноземній валюті банку зменшився на 84 678 тис. грн. (у гривневому еквіваленті), або на 0,85%, а зобов'язання банків в іноземній валюті також зменшилися на 43 637 тис. грн., або на 0,93%. Обсяг зобов'язань банків в іноземній валюті зменшився в результаті девальвації національної валюти та станом на 1 січня 2017 р. складає 36% від загальних зобов'язань банків. Питома вага активів в іноземній валюті становить 29% від загальних активів банку, порівняно з попереднім роком частка активів в іноземній валюті зменшилася на 2% за рахунок скорочення грошових коштів та коштів на коррахунок в НБУ. Зменшення цього показника свідчить про підвищений ризик ліквідності. Таким чином, наведені показники пока-

зують свою значимість у загальному обсязі коштів банку та масштабність операцій банку на валютному ринку.

Економічний вплив держави на динаміку курсових співвідношень власної валюти демонструють валютні обмеження, які передбачають заходи країни з нагляду, реєстрації, статистичного обліку валютних операцій комерційного банку. Станом на 2017 р. НБУ послабив валютні обмеження щодо зовнішньоторговельної комерційної діяльності банків, а саме [4]:

- звільнив від обов'язкового продажу валютних надходжень від нерезидентів у формі грошового забезпечення для участі в аукціонах, торгах або тендерах, що проводяться резидентами України;

- дав змогу банкам України купувати для клієнтів валюту без урахування в загальній сумі власної валюти на рахунках клієнта отриманого грошового забезпечення від нерезидента для участі в торгах, тендерах або аукціонах;

- дав банкам можливість купувати іноземну валюту для клієнтів, якщо сума залишку на рахунку клієнта не перевищує \$100 тис.; досі для покупки іноземної валюти клієнт повинен був мати суму залишку на рахунку менше \$25 тис [4].

Згідно з оцінками НБУ варто зазначити, що ці кроки будуть сприяти зростанню реалізації продукції українського виробництва покупцям-нерезидентам, оскільки суттєво полегшать проведення закупівель не тільки в державних, але й в усіх суб'єктів господарювання.

**Висновки з цього дослідження.** З вищенаведеного можна зробити такий висновок, що за допомогою наведених методів банки матимуть змогу значно ефективніше управ-

ляти ризиками, знижувати загрозу під час їх виникнення або взагалі знищити їх, що допоможе підвищити фінансову стійкість банку. Протягом аналізованого періоду спостерігається посилення нестабільності курсу гривні щодо валют економічно розвинених країн, що спричинено погіршенням соціально-економічною ситуацією в країні. Управління валютною позицією комерційного банку може здійснюватися на основі структурного балансування

активів і зобов'язань в іноземній валюті, а їх зменшення свідчить про підвищення ризик-ліквідності.

Важливою передумовою для валютної системи комерційного банку є вдале проведення макроекономічної політики і структурних реформ, необхідних для збереження фінансової стабільності. Адже в разі неефективної реалізації реформ підвищуються ризики негативного впливу на інфляцію і курс гривні.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
2. Андрушко А.В. Методи управління валютним ризиком банку / А.В. Андрушко, Т.С. Кінєва // Молодий вчений. – 2016. – № 11.
3. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
4. НБУ послабив валютні обмеження для бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://espresso.tv/news/2017/02/22>.
5. Белова І.В. Організація контролю в банку : [навч. посіб.] / І.В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2008. – 448 с.